

L'acció de la Diputació de Barcelona en matèria d'arxius municipals

Carles Vicente i Guitart i Jaume Enric Zamora i Escala

1. Funció i àmbit d'actuació de la Diputació de Barcelona

1.1 Funció de la Diputació de Barcelona

L'acció que la Diputació de Barcelona duu a terme sobre el patrimoni documental municipal s'emmarca en la competència que li atribueix la legislació d' *"assistència i cooperació jurídica, econòmica i tècnica als municipis, especialment als de menor capacitat econòmica i de gestió"* (Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les Bases del Règim Local, art. 36, 1r punt, lletra b).

D'altra banda, segons la nova Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents *"correspon als consells comarcals, a les diputacions provincials i a qualsevol ens de caràcter regional que pugui existir en el futur prestar assistència als municipis i cooperar-hi per tal que els arxius municipals compleixin els requeriments exigits per a la integració al Sistema d'Arxius de Catalunya"* (art. 31, 4t punt).

Dos conceptes es repeteixen en aquestes dues referències legislatives: assistència i cooperació. Partint, doncs, d'aquests dos conceptes, la Diputació de Barcelona, a través de l'Àrea de Cultura, primer, per mitjà del Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC), i actualment per l'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC), ha desenvolupat progressivament des de l'any 1992 fins a l'actualitat un programa de suport als arxius municipals de la província de Barcelona.

1.2 Àmbit d'actuació de la Diputació de Barcelona

L'àmbit territorial d'actuació de la Diputació de Barcelona és la província de Barcelona, que en termes de població es distribueix en els següents trams:

Quadre d'ajuntaments de la província de Barcelona (segons habitants)

Habitants	Nombre de municipis	%
- 1.000 h.	108	35%
1.001 a 5.000 h	95	31%
5.001 a 10.000 h	44	14%
10.001 a 25.000 h	33	11%
25.001 a 50.000 h	14	4%
+ 50.000 h	17	5%
TOTAL	311	

Per tant, com es pot comprovar, un 66% dels municipis té menys de 5.000 habitants i un 80% en té menys de 10.000. Podem extreure fàcilment la conclusió que hi ha un percentatge força elevat de municipis que tenen uns baixos índexs de població, amb uns mitjans tècnics i humans certament limitats, fet que, d'entrada, significa un condicionant. Tanmateix aquest condicionant no hauria d'eximir els ajuntaments de les seves responsabilitats envers el seu patrimoni documental. Amb tot, des de la Diputació de Barcelona s'ha endegat una línia de suport als ajuntaments petits i mitjans de la província de Barcelona i, en l'actualitat i en un futur immediat, es pretén millorar i diversificar la tasca realitzada fins ara als arxius municipals.

2. Gènesi i model d'actuació

L'any 1992, davant d'una realitat deficitària, en general, dels arxius municipals, la Diputació de Barcelona, a partir d'un conveni signat amb l'Associació d'Arxivers de Catalunya i amb la intervenció inicial del Centre d'Estudis del Bages, crea un model d'actuació que s'ha anat consolidant al llarg d'aquests anys en un procés progressiu de normalització del sector.

Aquest model s'ha anat traduint fonamentalment en la formalització d'un conveni estàndard de col·laboració entre els ajuntaments interessats i la mateixa Diputació de Barcelona per a l'organització del fons documental municipal, en el qual podem destacar els següents compromisos:

Objectiu del conveni: Organització del fons documental municipal i posada en marxa del Servei d'Arxiu Municipal.
DUES FASES:
1a fase: Organització del fons documental municipal.
2a fase: Manteniment de l'organització.
Compromisos per part de la DB:
• Assumpció del personal tècnic i programa informàtic en l'organització del fons documental municipal, en la primera fase.
• Coordinació i gestió.
Compromisos per part de l'Ajuntament:
• Condicionament de l'espai destinat a arxiu municipal, en la primera fase.
• Material d'arxivament, en la primera fase.
• Assumpció de la segona fase de manteniment.
Compromís per part d'ambdues institucions:
• Seguiment.

La primera fase finalitza amb l'edició d'un tríptic divulgatiu que esdevé una primera guia de l'arxiu municipal organitzat, que assumeix la Diputació de Barcelona.

3. Línies actuals d'aplicació del programa

Les línies d'aplicació del Programa d'Arxius Municipals es tradueixen en cinc modalitats d'actuació, intervenció o suport, que són les següents:

ORGANITZACIÓ
ASSESSORAMENT
PROJECTE
MANTENIMENT
PUBLICACIONS I FORMACIÓ

• Tal com hem presentat en el punt anterior, l'acció de la Diputació de Barcelona s'ha centrat i se centra principalment en l'**organització efectiva dels fons municipals**, sempre entesa com una intervenció global del fons documental municipal amb l'objectiu que l'arxiu municipal esdevingui una eina operativa, a fi de possibilitar la posada en marxa del servei d'arxiu municipal. Es pretén així dotar l'ajuntament d'un sistema d'arxiu que permeti l'accés i el control de la documentació municipal. Aquest suport directe en l'organització s'ofereix a aquells municipis amb una població de fins a 10.000 habitants.

Aquesta organització es formalitza a través del conveni presentat anteriorment i la iniciativa sempre sorgeix de les necessitats del mateix ajuntament.

El personal que ha realitzat aquesta tasca, fins al mes d'octubre del 1998, ha estat a través d'encàrrecs externs a arxivers (tècnics superiors, amb formació i experiència en arxius). A partir del mes de novembre del 1998, la feina la realitza un equip de 8 arxivers¹ contractats directament per la Diputació de Barcelona, situació que dona més estabilitat i solidesa al projecte. L'equip és coordinat per un arxiver que s'ubica a l'OPC de la mateixa Diputació.

- Una segona línia és l'**assessorament** i el **suport tècnic** als municipis, en matèria de patrimoni documental local. En aquest punt cal destacar la tasca "pedagògica" constant que es desenvolupa en aspectes puntuals (des d'explicar la teoria arxivística als tècnics i polítics dels ajuntaments, les funcions dels arxius i dels arxivers, directrius en trasllats de documentació, recomanacions en l'adquisició de mobiliari d'arxiu, etc.).

Aquest suport tant es dona a ajuntaments amb servei d'arxiu, és a dir, amb personal, com a ajuntaments que no disposen de servei d'arxiu (sense personal) i no es requereix de la formalització del conveni esmentat, únicament es demana una petició formal per part de l'ajuntament interessat.

- Una altra línia de suport és la **redacció de projectes integrals d'organització** del servei d'arxiu municipal per tal d'analitzar la situació inicial d'un arxiu municipal i a partir d'aquí proposar i recomanar les solucions més viables (a diferents nivells: tractament arxivístic, infraestructures, personal...).

Aquest suport se centra en bona part en municipis majors de 10.000 habitants, en els quals les condicions inicials motiven un pla director per tal de rectificar i normalitzar la situació de l'arxiu municipal. Aquesta línia de suport ha donat, encara que lentament, els seus primers fruits amb la dignificació i la normalització de les infraestructures i la creació de places d'arxivers.

- Pel que fa al suport directe en el **manteniment** –la segona fase en el conveni–, tot i assumit sobre el paper per cada ajuntament, la Diputació de Barcelona l'ha iniciat de forma experimental en dos municipis petits (fins a 1.000 habitants). Tal com hem apuntat anteriorment, un cop organitzat el fons documental, entenem per manteniment el desenvolupament d'aquelles operacions (control de la consulta i préstec, transferències, tria i eliminació...) que possibiliten un sistema d'arxiu actiu i eficaç. En l'actualitat s'està treballant en el disseny d'un pla per tal de continuar-lo d'una forma més sistemàtica.

Per últim, la Diputació de Barcelona no ha deixat de banda dues línies de treball fonamentals per al sector dels arxius municipals, en general, i per al personal dels arxius municipals, en particular, com són:

• Les **publicacions tècniques i estudis** relacionats amb els arxius municipals.

- AAC. *Els arxius municipals a les comarques barcelonines* (1988).
- CASTILLO, Virginia. *Els arxius municipals a la circumscripció de Barcelona* (1992).
- Edició de *guies* dels arxius organitzats (1992-2001).
- ROBERGE, Michel. *La gestió dels documents administratius* (1993).
- COMASÒLIVAS, Joan; GÓMEZ, Margarida; TAPIOLAS, Judit. *Manual de condicions mínimes per a la instal·lació del servei d'arxiu municipal* (1995).
- G:8 AM. *Proposta de Reglament del servei d'arxiu municipal* (1997).
- TARRAUBELLA, Xavier; VICENTE, Carles (coords.) *Laboratori d'Arxius Municipals* (1997).
- CARDELLACH, Teresa; COMASÒLIVAS, Joan; GÓMEZ, Margarida. *El servei d'arxiu municipal: organització i equips* (2001).

• I la **formació** adreçada al sector professional de l'arxivística municipal.

- Seminari *Els arxius locals i la dinamització cultural* (1992).
- Seminari *Arxius, història local i acció cultural* (1993).
- Suport a diverses iniciatives de l'Associació d'Arxivers de Catalunya en aquest camp: *IV, V, VI, VII, VIII Jornades d'Arxivística de Catalunya* (1993, 1995, 1997, 1999, 2001) i *Jornades d'Estudi i Debat* (1994, 1996, 1998, 2000).
- *Curs per a auxiliars d'arxius* (1996).
- *Laboratori d'Arxius Municipals*, trobades de debat amb un col·lectiu d'arxivers municipals (1996).
- *Curs per a auxiliars d'arxius* (1997, 2a edició).
- *Difondre l'arxiu, divulgar el patrimoni documental*, jornada monogràfica d'arxius municipals (1998).
- *1r Laboratori d'Arxius Municipals*, dedicat al tema *L'arxiu municipal i les relacions amb el ciutadà*, jornada organitzada per l'Associació d'Arxivers de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació de Barcelona (2000).
- *Curs: Introducció a les tècniques arxivístiques en els arxius de gestió*. Ajuntament de Cerdanyola del Vallès (2001).
- *2n Laboratori d'Arxius Municipals* (2002), en preparació.

4. Estadística: 1992-2001

Després de conèixer les diferents modalitats de suport, a continuació presentem els resultats en xifres del *Programa d'Arxius Municipals*, des de l'any 1992 fins al mes de setembre del 2001:

Quadre per tipus d'intervenció (segons habitants)

Habitants	Nombre de municipis	Assessorament	Projecte	Organització	Manteniment
- 1.000 h	108	3	-	47	2
1.001 a 5.000 h	95	4	3	52	-
5.001 a 10.000 h	44	8	8	23	-
10.001 a 25.000 h	33	13	14	7	-
25.001 a 50.000 h	14	3	4	-	-
+ 50.000 h	17	3	3	1	-
TOTAL	311	34	32	130	2

Quadre d'arxius municipals organitzats (segons habitants)

Habitants	N. de municipis	Organització	%
- 1.000 h	108	47	44 %
1.001 a 5.000 h	95	52	55 %
5.001 a 10.000 h	44	23	52 %
10.001 a 25.000 h	33	7	21 %
25.001 a 50.000 h	14	-	-
+ 50.000 h	17	1	6 %
TOTAL	311	130	42%

Quadre per tipus d'intervenció (segons comarques)

Comarques	Nombre de municipis	Assessorament	Projecte	Organització	Manteniment
Alt Penedès	27	1	2	11	
Anoia	33	3	1	5	
Bages	35	2		21	
Baix Llobregat	30	2	4	6	
Barcelonès	5		2	1	
Berguedà	30	1		20	2
Garraf	6		1	3	
Maresme	30	6	6	9	
Osona	48	2	2	24	
La Selva	1				
Vallès Occidental	23	7	7	6	
Vallès Oriental	43	10	7	24	
TOTAL	311	34	32	130	2

Quadre d'arxius municipals organitzats (segons comarques)

Comarques	N. de municipis	Organització	%
Alt Penedès	27	11	41 %
Anoia	33	5	15 %
Bages	35	21	60 %
Baix Llobregat	30	6	20 %
Barcelonès	5	1	20 %
Berguedà	30	20	67 %
Garraf	6	3	50 %
Maresme	30	9	30 %
Osona	48	24	50 %
La Selva	1		
Vallès Occidental	23	6	26 %
Vallès Oriental	43	24	56 %
TOTAL	311	130	42 %

5. L'experiència de l'Oficina de Patrimoni Cultural i una aproximació a la situació actual dels arxius municipals a la província de Barcelona

Després de presentar les xifres anteriors, creiem que aquestes han d'anar acompanyades d'unes explicacions, reflexions i constatacions fruit de l'experiència acumulada durant aquests gairebé 10 anys de cooperació amb els ajuntaments en matèria d'arxius municipals. Tot seguit, analitzarem tres blocs: el tractament arxivístic que realitza l'OPC, les infraestructures dels arxius municipals i la dotació de personal.

5.1 El tractament arxivístic

Volem tornar a insistir que la iniciativa per tal de disposar del suport de l'OPC per a la normalització de l'arxiu municipal sempre sorgeix de l'ajuntament. Aquest fet, d'entrada, facilita la implicació i el compromís del consistori en el projecte a desenvolupar.

Quan assistim als ajuntaments per primera vegada per tal de conèixer les necessitats i les mancances arxivístiques, visualitzem sovint uns "arxius municipals" ubicats en golfes o dependències municipals pràcticament oblidades. Bona part dels ajuntaments que sol·liciten el nostre suport tenen, com a denominador comú, els arxius en un estat de deixadesa pre-

ocupant. Així, habitualment el dipòsit d'arxiu ha estat alhora un espai de magatzem, on tenen cabuda tota classe d'objectes (maquinari divers obsolet, mobiliari, material d'oficina, etc.). A la majoria d'ajuntaments, la nostra intervenció arxivística és la primera; en altres ocasions, resten senyals d'intervencions dels anys 1980 i 1990 coordinades pel Servei d'Arxius i/o per la Xarxa d'Arxius Comarcals de la Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a l'organització del fons documental municipal, la intervenció de l'OPC consisteix en el tractament arxivístic, que inclou el desenvolupament d'unes fases que han esdevingut el mètode de treball habitual:

- *Localització del fons documental municipal.* El primer pas és localitzar tota la documentació municipal que s'ubica tant al dipòsit d'arxiu com a les oficines o d'altres dependències municipals. En aquesta fase, iniciada la nostra intervenció, és força corrent que un funcionari municipal "faci memòria" i se'n recordi del "racó o de l'armari X" en el qual apareixen més documents totalment descontrolats.

- *Identificació del fons documental municipal.* Es procedeix a la identificació i separació física del fons documental municipal. Sempre es revisa tota la documentació instal·lada en tota classe d'arxivadors i contenidors, fet que facilita la identificació de tots els documents i ens dona la seguretat de l'existència real de tots els documents que s'han conservat fins al moment de la intervenció.

A banda del fons documental municipal solen aparèixer altres fons de provenença diversa, com ara judicials, d'associacions, d'empreses, etc., que reben un primer tractament, és a dir, s'identifiquen i es condicionen però no reben tot el tractament arxivístic que s'aplica al fons municipal. També és molt freqüent l'aparició de documents produïts per altres ajuntaments; en aquest cas, se separen i es donen instruccions a l'ajuntament en qüestió per tal que recuperin la seva provenença natural.

- *Neteja de la documentació.* Es tracta d'una operació indispensable a causa de la deixadesa i l'abandonament que normalment han patit els documents.

- *Classificació/Ordenació.* Amb el fons documental municipal s'identifiquen, es classifiquen i s'ordenen les diferents seccions amb les seves respectives sèries i subsèries documentals i s'elabora el quadre de classificació. Els principis de provenença i de respecte a l'ordre originari són sempre tinguts en compte.

Per a la classificació es parteix de la publicació de MATAS (red.). *Normes per a la classificació de la documentació municipal* (1989). Cal dir que el quadre de classificació que es proposa en aquesta publicació ha estat desenvolupat substancialment per l'OPC, fet que facilita la classificació i la posterior recuperació de la documentació.

- *Descripció.* El nivell de descripció és l'inventari, com a primera eina indispensable per a accedir i controlar el fons documental. Tanmateix, en algunes seccions (sobretot, en *Hisenda* i en *Obres i urbanisme*) es fa necessari descriure les unitats documentals compostes que integren les sèries documentals per facilitar-ne la seva recuperació. Per tant, hauríem de parlar més aviat d'un inventari-catàleg. Aquest instrument de descripció es mecanitza a través d'una base de dades en *Access 97*, elaborada per l'OPC, la qual permet una gestió àgil (entrada i modificació de registres, consultes, llistats i etiquetes) del quadre de classificació i l'inventari, amb la possibilitat d'elaborar els catàlegs de llicències d'obres i activitats. Aquesta base de dades resta instal·lada al mateix ajuntament.

- *Arxivament/Instal·lació.* La documentació tractada és arxivada en carpetes i es reconstrueixen, en la mesura del possible, les sèries documentals i els expedients. I la instal·lació s'efectua en arxivadors de cartró. S'intenta normalitzar l'ús dels arxivadors amb el mínim de formats. En aquest cas, cal destacar la manca de racionalització en la diversitat de material d'arxivament (arxivadors i carpetes de tota classe i grandària) utilitzat al llarg del temps per un mateix ajuntament. A partir de la nostra intervenció donem pautes en aquest sentit. La instal·lació dels arxivadors al dipòsit d'arxiu segueix el sistema de numeració contínua.

Paral·lelament a aquest procés es donen pautes al personal administratiu de l'ajuntament per a l'organització dels arxius de gestió i s'alliçona un "responsable intern" –del mateix ajuntament– en el sistema d'arxiu, prèviament triat pel consistori: de la gestió de la base de dades, del control de la consulta i el préstec i de les transferències de la documentació municipal.

En aquest punt, volem deixar constància dels avantatges i els inconvenients de realitzar el tractament arxivístic *in situ*, és a dir, a l'ajuntament:

Avantatges

- L'organització de la documentació *in situ* facilita l'adequació específica de l'espai destinat a arxiu municipal. Paral·lelament a l'organització del fons, si s'escau, l'arxiver pot fer el seguiment de les millores de les instal·lacions d'arxiu. L'arxiver de l'OPC també coordina i col·labora en la separació i buidatge al dipòsit d'arxiu de tot aquell material divers que hi sol aparèixer i que no es relaciona amb la funció exclusiva de conservació de la documentació que ha de tenir l'esmentat dipòsit. La brigada municipal és l'encarregada d'aquesta última tasca, tot i que la col·laboració de l'arxiver habitualment és més estreta del que seria el desitjable.

- Com ja hem apuntat s'intenten detectar/localitzar tots els punts de les instal·lacions municipals on pot aparèixer documentació municipal. La dispersió motivada pels canvis de les instal·lacions municipals és un factor força corrent. Malauradament, aquesta dispersió i, en conseqüència, el descontrol de la documentació han provocat tota classe de vicissituds (pèrdues, patologies, "apropiacions de salvaguarda", robatoris...).

- El contacte diari amb el personal de l'ajuntament per part de l'arxiver facilita la reconstrucció d'anteriors pràctiques administratives o intervencions arxivístiques.

- Es pot mostrar i explicar el procés del tractament arxivístic al "responsable intern" de l'ajuntament per tal que pugui conèixer i assimilar progressivament el sistema d'arxiu.

- Durant el tractament arxivístic de l'OPC es potencia la consulta i el préstec de la documentació municipal. Es produeix un canvi substancial respecte al passat, aquells expedients que no es trobaven es localitzen quan ho requereixen les unitats administratives de l'ajuntament. Les unitats administratives copsen ràpidament els avantatges d'un arxiu municipal operatiu per a resoldre la seva gestió diària.

- Se sensibilitza l'ajuntament a nivell general (polítics, tècnics i personal administratiu) de les potencialitats de l'arxiu i de la necessitat de garantir el manteniment de l'arxiu municipal.

Inconvenients

- Als ajuntaments petits i mitjans on s'actua no és fàcil trobar un espai de treball per a la realització de les operacions de tractament arxivístic. Sovint, l'arxiver de l'OPC no disposa de les condicions més idònies per dur a terme aquest tractament. Amb tot, malgrat aquest inconvenient, el balanç final és altament positiu.

Per últim, voldríem palesar que malauradament encara en massa ocasions les intervencions de l'OPC podrien qualificar-se d'autèntica salvaguarda dels arxius municipals a causa de l'estat inicial esmentat en què ens trobem la documentació. En força ocasions, la deixadesa del patrimoni documental local ha causat estralls irreversibles en la mateixa documentació, tant d'origen antròpic com natural.

5.2 Estat de les infraestructures d'arxiu

Pel que fa al suport de la Diputació de Barcelona en l'organització dels fons documentals municipals, una condició imprescindible que ha

de complir l'ajuntament, inclosa al conveni, és l'adequació de les instal·lacions d'arxiu. Aquesta adequació ha de contemplar uns mínims indispensables: espai suficient i diferenciat, mobiliari específic i actualitzat, pintura, revisió i tancament de finestres i accessos, neteja, condicions ambientals i seguretat mínimes. Podem afirmar que aquests requisits també han ajudat i ajuden a valorar i a individualitzar l'existència de l'arxiu municipal. Amb tot, cal ser objectius i, en ocasions, realitzades unes primeres millores, les instal·lacions d'arxiu encara podrien canviar substancialment.

En aquest sentit, però, hem de constatar que un bon nombre d'ajuntaments on s'actua, des de l'adveniment de la democràcia, han estat rehabilitats o estan en procés de rehabilitació. També cal dir que els espais destinats, als projectes arquitectònics, no acostumen a ser ni els més generosos, ni els més ben ubicats ni els més escaients del conjunt de les instal·lacions municipals per dur a terme la funció de Servei d'Arxiu Municipal. Amb tot, tampoc podem ser radicalment negatius i cal afirmar que el reconeixement de les condicions específiques d'un arxiu són cada cop més escoltades i assumides pels tècnics implicats: arquitectes, enginyers i aparelladors.

L'assistència de l'OPC en la millora de les infraestructures d'arxiu podríem resumir-la a diferents nivells:

- En ajuntaments de fins a 10.000 habitants: d'una banda, el més habitual és que prèviament o paral·lelament a l'organització del fons documental es faciliti l'assessorament puntual de més o menys envergadura, segons cada cas, en l'adquisició de mobiliari (prestatgeria mòbil), l'adquisició i seguiment en el muntatge de prestatgeria metàl·lica fixa *in situ*, el seguiment en la pintura, la instal·lació elèctrica, la il·luminació artificial, la millora en el tancament de finestres i accessos, la sensibilització en la prevenció i extinció d'incendis, la neteja, la desinfecció, la fumigació, la desratització, el control de la temperatura i la humitat relativa a través de termohigrògrafs de l'OPC, les recomanacions en les condicions ambientals... En segon lloc, també s'han realitzat projectes integrals per a la normalització del servei d'arxiu municipal que han inclòs l'anàlisi i les propostes en relació amb les infraestructures d'arxiu.

- En ajuntaments de més de 10.000 habitants: el més habitual ha estat la redacció de projectes integrals per a la normalització del servei d'arxiu municipal. I en segon lloc, però, també cal esmentar l'assessorament puntual.

Si haguéssim d'extreure una conclusió i establir una mitjana en els resultats obtinguts fins a l'actualitat en relació amb les millores de les infraestructures d'arxiu després de l'assistència tècnica de l'OPC, creiem que el canvi ha estat francament positiu. Cal afegir que, en molts casos,

no han calgut grans inversions econòmiques, sinó que ha estat molt més efectiu clarificar l'ús que ha de tenir, per exemple, un dipòsit d'arxiu amb el manteniment d'unes condicions mínimes de conservació, protecció i seguretat.

5.3 Personal

No cal dir que la dotació de personal als arxius i, en concret, als arxius municipals és un aspecte encara pendent de normalitzar. Cal, però, analitzar mínimament la situació. D'entrada hem de distingir els arxius sense personal i els arxius que disposen com a mínim d'un responsable.

Ja hem dit que el suport directe en l'organització de fons documentals municipals per part de l'OPC se situa fonamentalment en ajuntaments de fins a 10.000 habitants. Aquest límit ve motivat perquè considerem que per sobre d'aquest nombre és del tot indispensable la presència estable d'un arxiver.

Tanmateix, a les intervencions que s'han realitzat en ajuntaments de fins a 10.000 habitants, la segona fase de manteniment del conveni ha estat assumida per cada ajuntament més aviat en la "teoria". Val a dir que les intervencions des de l'OPC efectuades *in situ* han cercat la implicació i el suport del personal administratiu del mateix consistori, tal com hem explicat anteriorment.

El tractament arxivístic es fa sempre cercant la complicitat de l'ajuntament. Com hem apuntat es sol·licita des del primer dia de la intervenció que es pugui destinar una persona de l'ajuntament com a "responsable intern" de l'arxiu. Aquesta persona és allionada per l'arxiver de l'OPC per tal que conegui el sistema d'arxiu i alhora pugui garantir l'accés i el control de la documentació organitzada. En la mesura del possible, es donen pautes d'organització al personal dels arxius de gestió amb l'objectiu que el sistema pugui tenir continuïtat el dia que l'arxiver de l'OPC acaba la primera fase del conveni. A més, s'ofereix explícitament a l'ajuntament la predisposició de l'OPC per a qualsevol dubte o problema que pugui sorgir.

Malauradament, però, no sempre el personal de l'ajuntament dóna continuïtat al sistema d'arxiu aplicat. També, a voltes, intervenen altres factors (per separat, combinats o tots alhora) en el personal administratiu dels ajuntaments: la manca de "cultura d'arxiu", la manca d'interès, la manca d'organització en el treball quotidià, la manca de formació en el procediment administratiu de la documentació municipal, la imposició d'altres prioritats per part dels superiors, etc. Amb tot, cal aclarir que el personal administratiu municipal pot assumir "internament" algunes tasques de l'arxiu municipal, però seria indispensable el suport i la supervisió d'un arxiver per tal d'endegar aquelles operacions de caire més tècnic.

Una fórmula a potenciar hauria de ser l'arxiver compartit, en ajuntaments petits i mitjans, que va sorgir precisament de les primeres accions

endegades per la Diputació de Barcelona. En efecte, l'any 1992 va néixer el conveni que ja hem presentat, a través del qual la Diputació de Barcelona assumí la primera fase d'organització dels arxius municipals de diferents ajuntaments de la comarca del Bages. La segona fase de manteniment fou assumida activament per cinc d'aquests ajuntaments (Avinyó, Castellbell i el Vilar, Monistrol de Montserrat, Sant Joan de Vilatorrada i Sant Vicenç de Castellet) amb la contractació compartida d'un arxiver. Cal dir que aquesta experiència pionera al nostre país encara es manté actualment, però malauradament no ha estat un exemple seguit. A banda d'aquest cas, només dos ajuntaments més de la comarca del Bages comparteixen un arxiver, des de l'any 1999, després de la primera fase assumida per l'OPC, que són els ajuntaments de Navarcles i Sant Fruitós de Bages.

Per tal de realitzar una aproximació als arxius municipals amb responsable, de la província de Barcelona, hem recorregut a les dades de què disposem a l'OPC. Tanmateix, aquestes dades poden incloure alguna imprecisió, atès que no són conseqüència d'un buidatge sistemàtic.

A l'hora de presentar aquestes dades hem partit d'un aspecte que amb la nova Llei d'Arxius i Documents és determinant per als arxius municipals: el nombre de 10.000 habitants com a límit poblacional per sobre del qual els arxius municipals s'integren al Sistema d'Arxius de Catalunya. Segons la Llei, un dels requisits tècnics que han de complir és que la direcció del Servei d'Arxiu Municipal haurà d'ésser exercida per persones amb titulació universitària superior (art. 22).

A continuació, presentem els ajuntaments amb una població inferior a 10.000 habitants els arxius dels quals disposen d'un responsable:

Comarques de la província de Barcelona	Ajuntaments de la comarca	Ajuntaments de la comarca (-10.000 h)	Arxius municipals amb responsable	Arxius municipals amb responsable %
Alt Penedès	27	26	Arxiu Municipal de Gelida, Arxiu Històric Municipal de Sant Sadurní d'Anoia = 2	8 %
Anoia	33	31	Arxiu Municipal de Calaf = 1	3 %
Bages	35	34	Arxiu Municipal d'Avinyó, Arxiu Històric Municipal de Cardona, Arxiu Municipal de Castellbell i el Vilar, Arxiu Històric Municipal de Moià, Arxiu Municipal de Monistrol de Montserrat, Arxiu Municipal de Navarcles, Arxiu Municipal de Sant Fruitós de Bages, Arxiu Municipal de Sant Joan de Vilatorrada, Arxiu Municipal de Sant Vicenç de Castellet, Arxiu Històric Municipal de Súria = 10	29 %

Comarques de la província de Barcelona	Ajuntaments de la comarca	Ajuntaments de la comarca (-10.000 h)	Arxius municipals amb responsable	Arxius municipals amb responsable %
Baix Llobregat	30	14		0 %
Barcelonès	5			
Berguedà	30	29	Arxiu Municipal de Puig-reig = 1	3 %
Garraf	6	3		0 %
Maresme	30	22	Arxiu Municipal d'Alella, Museu-Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres, Arxiu Municipal de Sant Pol de Mar = 3	14 %
Osona	48	45	Arxiu Municipal de Centelles = 1	2 %
La Selva	1	1		0 %
Vallès Occidental	23	10	Arxiu Municipal de Castellbisbal, Arxiu Municipal de Matadepera, Arxiu Municipal de Vacarisses = 3	30 %
Vallès Oriental	43	32	Arxiu Municipal de Montmeló, Arxiu Municipal de la Roca del Vallès, Arxiu Municipal de Sant Fost de Campsentelles = 3	9 %

Tot seguit presentem els ajuntaments amb una població superior a 10.000 habitants els arxius dels quals disposen com a mínim d'un responsable:

Comarques de la província de Barcelona	Ajuntaments de la comarca	Ajuntaments de la comarca (+10.000 h)	Arxius municipals amb responsable	Arxius municipals amb responsable %
Alt Penedès	27	1	Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès (Arxiu Municipal) = 1	100 %
Anoia	33	2	Arxiu Històric Comarcal d'Igualada (Arxiu Municipal) = 1	50 %
Bages	35	1	Arxiu Històric Comarcal de Manresa i Arxiu Municipal Administratiu de Manresa = 1	100 %

Comarques de la província de Barcelona	Ajuntaments de la comarca	Ajuntaments de la comarca (+10.000 h)	Arxius municipals amb responsable	Arxius municipals amb responsable %
Baix Llobregat	30	16	Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat (Arxiu Municipal), Arxiu Municipal de Castelldefels, Arxiu Històric de Cornellà de Llobregat, Arxiu Municipal d'Esparreguera, Arxiu Municipal d'Esplugues de Llobregat, Arxiu Municipal de Gavà, Arxiu Municipal de Martorell, Arxiu Municipal de Molins de Rei, Arxiu Històric Municipal d'Olesa de Montserrat, Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, Arxiu Municipal de Sant Andreu de la Barca, Arxiu Històric i Administratiu Municipal de Sant Boi de Llobregat, Arxiu Municipal de Sant Joan Despí, Arxiu Municipal de Sant Just Desvern, Arxiu Municipal de Sant Vicenç dels Horts, Arxiu Històric i Administratiu de Viladecans = 16	100 %
Barcelonès	5	5	Arxiu Municipal Administratiu de Badalona, Arxiu Municipal de Barcelona, Arxiu Històric i Administratiu de l'Hospitalet de Llobregat, Arxiu Municipal de Santa Coloma de Gramenet = 4	80 %
Berguedà	30	1	Arxiu Històric Comarcal de Berga (Arxiu Municipal) = 1	100 %
Garraf	6	3	Arxiu Històric Comarcal de Vilanova i la Geltrú (Arxiu Municipal), Arxiu Històric Municipal de Sitges = 2	67 %
Maresme	30	8	Arxiu Històric Comarcal de Mataró (Arxiu Municipal) i Arxiu Municipal de Mataró, Arxiu Municipal d'Arenys de Mar, Arxiu Històric Municipal de Calella, Arxiu Municipal de Malgrat de Mar, Arxiu Històric Municipal del Masnou, Arxiu Municipal de Pineda de Mar, Arxiu Municipal de Premià de Mar = 7	87 %

Comarques de la província de Barcelona	Ajuntaments de la comarca	Ajuntaments de la comarca (+10.000 h)	Arxius municipals amb responsable	Arxius municipals amb responsable %
Osona	48	3	Arxiu Històric Comarcal de Vic i Arxiu Municipal, Arxiu Municipal de Manlleu, Arxiu Municipal de Torelló = 3	100 %
La Selva	1			
Vallès Occidental	23	13	Arxiu Històric Comarcal de Terrassa (Arxiu Municipal) i Arxiu Municipal Administratiu de Terrassa, Arxiu Municipal de Barberà del Vallès, Arxiu Municipal de Castellar del Vallès, Arxiu Municipal de Cerdanyola del Vallès, Arxiu Municipal de Montcada i Reixac, Arxiu Municipal de Ripollet, Arxiu Municipal de Rubí, Arxiu Històric de Sabadell, Arxiu Municipal de Sant Cugat del Vallès, Arxiu Municipal de Sant Quirze del Vallès, Arxiu Municipal de Santa Perpètua de Mogoda = 11	85 %
Vallès Oriental	43	11	Arxiu Municipal de Caldes de Montbui, Arxiu Municipal de Cardedeu, Arxiu Històric Municipal de Granollers, Arxiu Municipal de la Llagosta, Arxiu Municipal de Mollet del Vallès, Arxiu Municipal de Paret del Vallès i Arxiu Municipal de Sant Celoni = 7	64 %

A la primera taula es constaten els baixos percentatges d'arxius municipals amb responsable en ajuntaments amb menys de 10.000 habitants. A la segona taula, podem constatar que els percentatges d'arxius municipals amb responsable són força elevats en ajuntaments amb més de 10.000 habitants, però encara hi ha 9 ajuntaments que, segons les nostres dades, no disposen d'un responsable al seu arxiu municipal.

D'una banda, doncs, veiem la migradesa de personal en ajuntaments per sota dels 10.000 habitants, fet que ens corrobora la necessitat de cercar solucions. I d'altra banda, els arxius que disposen de responsable caldria analitzar-los en relació amb la seva titulació, categoria professio-

nal, funcions que es desenvolupen, dedicació horària setmanal i suport d'altre personal. Segons la nostra experiència, als arxius dels quals hem tingut ocasió de conèixer la seva realitat, podem extreure'n alguns perfils en relació amb el seu responsable:

a) *Responsable de l'Arxiu Municipal (Arxiu Administratiu i Històric)*. Personal propi de l'ajuntament o contractat per encàrrec extern, amb titulació universitària superior i amb coneixements en arxivística. Existeix un Sistema d'Arxiu Municipal. Tot i que la tendència generalitzada és que el responsable assumeixi la globalitat de l'Arxiu Municipal, és fàcil que en funció del suport que tingui d'altre personal al mateix arxiu o sobre la base d'alguna directriu "política", la seva dedicació es decanti més vers la funció cultural que cap a la gestió dels documents administratius, o a la inversa. En diverses ocasions, als municipis amb més població existeix un responsable per a l'Arxiu Històric i un altre per a l'Arxiu Administratiu, amb els avantatges i els inconvenients que aquesta partició pot comportar.

b) *Responsable "teòric" de l'Arxiu Municipal*. Personal propi de l'ajuntament amb o sense titulació universitària superior i sense coneixements en arxivística. La tasca del responsable consisteix a intentar localitzar i servir la documentació sol·licitada. No existeix un Sistema d'Arxiu Municipal.

c) *Responsable "teòric" de l'Arxiu Històric*. Personal propi de l'ajuntament, amb o sense titulació universitària superior, que combina les tasques administratives que li són pròpies a l'ajuntament amb una dedicació parcial a l'Arxiu Històric. L'Arxiu Administratiu en resta del tot desconnectat. Aquest responsable es dedica bàsicament a localitzar i servir la documentació històrica segons les peticions externes concertades. No existeix un Sistema d'Arxiu Municipal.

d) *Responsable "teòric" de l'Arxiu Històric*. Amb caràcter voluntari, amb titulació universitària superior i alguns coneixements en arxivística. Aquest responsable es dedica bàsicament a organitzar i servir la documentació històrica segons les peticions externes concertades. L'Arxiu Administratiu en resta del tot desconnectat. No hi ha un Sistema d'Arxiu Municipal.

Dels quatre perfils presentats, podem afirmar que afortunadament el més freqüent és l'*a*. No obstant això, els perfils que el segueixen –*b*, *c* i *d*– es donen generalment en ajuntaments de població menor, en els quals esdevé el "recurs" més "econòmic" per tenir d'alguna manera "cobert" el tema de l'Arxiu. Però aquesta situació acaba essent contraproduent per a la mateixa professió, ja que l'ajuntament difícilment copsa el potencial real d'un professional de l'arxivística al capdavant d'un servei d'arxiu eficaç. Amb aquesta situació, l'ajuntament confiarà

cada cop menys en la "inversió" d'un arxiver "professional" que s'impliqui en la globalitat de l'Arxiu Municipal.

Davant d'aquestes mancances i disfuncions, podem concloure que no podem valorar solament la situació del personal dels arxius en relació amb la seva ocupació o quantificació, sinó que cal analitzar la qualitat d'aquest personal en els aspectes que ja hem esmentat anteriorment, sobretot en l'equiparació d'una titulació universitària superior amb la categoria professional de la direcció del servei d'arxiu, com a tècnic superior.

La nova Llei d'Arxius i Documents, amb el seu acompliment i el desplegament de reglaments, pot ajudar força en aquesta normalització pendent. A més, els continguts de la nova llei van en la direcció de poder conèixer amb precisió la situació real de tots els arxius del país, eina indispensable per millorar la gestió i la planificació del personal dels arxius municipals.

Amb tot, després de les intervencions de l'OPC, s'han obtingut resultats en la dotació de personal responsable dels arxius en ajuntaments com Alella, Avinyó, Caldes de Montbui, Cardedeu, Castellbell i el Vilar, Cerdanyola del Vallès, Gavà, Manlleu, el Masnou, Monistrol de Montserrat, Montmeló, Navarcles, Paret del Vallès, la Roca del Vallès, Sant Fruitós de Bages, Sant Joan de Vilatorrada o Sant Vicenç de Castellet. No cal dir, però, que voldríem presentar una relació d'ajuntaments molt més extensa, així com el ple reconeixement de les places d'arxiviers com a tècnics superiors.

Per tant, com podem veure, la realitat encara no respon al que hauria d'ésser la situació òptima i que, alhora, demana la pròpia realitat dels arxius municipals per tal d'esdevenir veritables serveis municipals eficients i eficaços.

Per aquesta raó estem treballant per tal de cercar fórmules de cooperació en un doble vessant: d'una banda, per als arxius municipals que no disposen de personal tècnic i, de l'altra, per als arxius municipals que tot i que disposen d'un responsable poden estar interessats a compartir amb altres arxius serveis que contribueixin a la millora de la qualitat dels que es disposen en l'actualitat.

6. Cap a una Xarxa d'Arxius Municipals

El concepte de xarxa respon a un sistema de gestió i organització, format per diferents membres distribuïts en el territori que treballen en equip i comparteixen objectius. En aquesta mateixa direcció l'OPC, tal com hem presentat, disposa de 8 arxiviers, 7 dels quals són arxiviers itinerants distribuïts en el territori de la província de Barcelona i un arxiver coordinador que s'ubica a la mateixa OPC.

L'anomenada *Xarxa d'Arxius Municipals* de la Diputació de Barcelona té com a objectiu donar suport als arxius municipals de la província de

Barcelona. És a partir de l'any 2000 que el concepte de Xarxa d'Arxius Municipals es comença a introduir per definir i conceptualitzar aquest suport als arxius municipals.

L'àmbit d'aplicació de la Xarxa se situa en dos nivells:

- Arxius Municipals sense personal. És aquest nivell el que ha centrat els esforços de l'OPC fins a l'actualitat. L'objectiu actual és definir i perfilar quins altres serveis es poden oferir a aquesta tipologia d'arxiu. És evident que la segona fase del conveni que es formalitza amb els ajuntaments, és a dir, el manteniment de l'organització dels fons documentals municipals és la gran assignatura pendent.

- Arxius Municipals amb personal. Tot i que ja s'ha ofert també suport en aquesta tipologia d'arxiu, cal definir els serveis que poden reforçar els diferents vessants que tenen encomanats els Serveis d'Arxiu Municipals. En aquest sentit s'ha tramès una enquesta als *arxius municipals que disposen de personal tècnic* per tal d'analitzar la seva situació actual (tractament arxivístic, infraestructures, personal, serveis, etc.) amb l'objectiu de cercar els avantatges que pot comportar la possibilitat de *mancomunar serveis, treballar en xarxa* i, en definitiva, millorar els serveis dels arxius municipals.

Per últim, una darrera línia de treball encetada recentment ha estat la creació d'un *Grup de Treball "Informàtica i Arxius Municipals"*, a través del conveni entre l'Associació d'Arxivers de Catalunya i la Diputació de Barcelona, amb l'objectiu d'analitzar l'estat actual dels arxius municipals en relació amb aquest tema, tenint com a prioritat la definició de l'arquitectura d'un programa informàtic estàndard per als arxius municipals.

A tall de conclusió, el Programa d'Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona té com a objectiu immediat perfilar un model d'actuació que pugui adaptar-se a les diferents necessitats territorials i demogràfiques de la província de Barcelona, a través d'una autèntica xarxa de cooperació i de suport en matèria de patrimoni documental local. Per això, som conscients que cal avançar en la definició d'estàndards en el dimensionat dels arxius municipals petits i mitjans, pel que fa al tractament de la documentació, la definició dels equipaments i la dotació de personal.

<http://www.diba.es/opc/Arxius.htm>

Bibliografia

- BOADAS, Joan; COMASÒLIVAS, Joan; FARRÉ, Joan; MASACHS, Josep Maria; ZAMORA, Jaume E. "Resum de la taula rodona: Arxius municipals i arxius històrics comarcals: sintonies i diferències." A: *1r Laboratori d'Arxius Municipals* (Barcelona 17 de febrer de 2000). *Lligall*. Barcelona: AAC, 16, 2000, pàgs. 385-394.
- LLANSÓ, Joaquim; VILA, Emma. "L'arxiver itinerant, un instrument per a la gestió integral del patrimoni documental en els municipis. L'experiència de la comarca del Bages". *Lligall*. Barcelona: AAC, 10, 1995, pàgs. 155-170.
- TARRAUBELLA, Xavier. "La organización de archivos municipales en Catalunya: ejemplos, modelos y propuestas de intervención". A: *I Jornadas de archivos municipales de Cantabria* (Laredo, 24/25 d'octubre de 1997). Santander: Asociación para la Defensa del Patrimonio Bibliográfico y Documental de Cantabria, 1998, pàgs. 11-25.
- VICENTE, Carles. "L'arxiu en el marc de la gestió del patrimoni cultural". A: *Ponències de les cinquenes Jornades d'Arxivística de Catalunya, L'arxiu com a servei: estratègies per al futur* (Lleida, 4/6 de maig de 1995). *Lligall*. Barcelona: AAC, 1995, 9, pàgs. 85-93.
- VICENTE, Carles; ZAMORA, Jaume E. "Xarxa de suport als Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona". *Métodos de Información*. València: 41 (2000), pàgs. 46-52.

Notes

- 1 Des del mes de novembre del 1998 fins al mes de maig del 2001, la tasca ha estat realitzada per un equip de 9 arxiviers (8 arxiviers i 1 arxiver coordinador). Des del mes de juny del 2001 fins a l'actualitat, l'equip s'ha reduït a 8 arxiviers: Josep Conejo, Núria Faig, Lídia González, David Lobato, Pere Pastallé, Gràcia Pedrosa, Agnès Rueda i Jaume E. Zamora (coordinador).

Resumen

El presente artículo presenta la acción que ha desarrollado y desarrolla la Diputación de Barcelona a través de la Oficina de Patrimonio Cultural (OPC) en materia de archivos municipales. Partiendo de la función y ámbito de actuación que tiene atribuidos la Diputación de Barcelona, se explica el modelo de actuación seguido, así como las líneas de aplicación del Programa de Archivos Municipales. A continuación, se presentan estadísticamente los resultados alcanzados entre 1992 y 2001, e igualmente el método de trabajo que aplica la OPC y su repercusión a tres niveles: tratamiento archivístico, infraestructuras de archivo y dotación de personal. Por último, se ofrece un esbozo del camino iniciado hacia una Red de Archivos Municipales.

Résumé

L'article présente l'action que le Conseil général de Barcelone a mise et continue de mettre en œuvre par l'intermédiaire de l'Office du patrimoine culturel (OPC) en matière d'archives municipales. Partant de la fonction et du domaine d'intervention du Conseil général de Barcelone, l'auteur explique le modèle d'action adopté ainsi que les lignes d'application du Programme d'archives municipales. Il présente ensuite les résultats statistiques enregistrés de 1992 à fin 2001, ainsi que la méthode de travail que suit l'OPC et sa répercussion à trois niveaux : traitement des archives, infrastructures des archives et dotation de personnel. Enfin, il brosse à grands traits le chemin à parcourir pour constituer un Réseau d'archives municipales.

Summary

The present article presents the action which has been and is being developed by the Barcelona Provincial Council through the Cultural Heritage Office (OPC) in the matter of municipal archives. Starting from the function and scope of action of the Provincial Council, the model of action followed is described, along with the lines of application of the Municipal Archives Programme. This is followed by a statistical presentation of the results achieved between the years 1992 and 2001 and the working method used by the OPC and its repercussion at three levels: archivist treatment, archive infrastructures and staffing. Finally, an outline of the path taken towards a Municipal Archives Network is presented.

